

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.07.2016, sp. zn. 8 Tdo 842/2016, ECLI:CZ:NS:2016:8.TDO.842.2016.1

Číslo: 4/2017

Právní věta:

Trestní odpovědnost pachatele za přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku je u vyživovací povinnosti rodičů vůči dítěti (§ 910 odst. 3 o. z.) dána i tehdy, pokud je dítě zletilé a má soustavnou snahu se studiem připravovat na své budoucí povolání. Není-li taková příprava plynulá a dítě měnilo školy či přerušilo studium, je v každém takovém konkrétním případě třeba zkoumat, zda je dána časová souvislost mezi každým studiem, a je též třeba přihlížet k důvodům přerušení studia.

Vždy je přitom nutné posuzovat existenci zásadní podmínky pro přiznání výživného, zda oprávněné dítě není schopno se samo živit (§ 911 o. z.), a to i v rámci omezujícího pravidla dobrých mravů. Proto ani drobný příležitostný výdělek, který studující dítě vlastním přičiněním nabude, k výživě nestačí a nemůže vést k závěru, že dítě bylo schopné se samo živit. Taková okolnost sama o sobě nepostačuje ani pro závěr o nízké společenské škodlivosti a není důvodem pro nevyvození trestní odpovědnosti ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.07.2016

Spisová značka: 8 Tdo 842/2016

Číslo rozhodnutí: 4

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Zanedbání povinné výživy

Předpisy: § 196 odst. 1 tr. zákoníku

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného D. J. proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 9 To 35/2016, jako odvolacího soudu v trestní věci vedené u Okresního soudu Praha-východ pod sp. zn. 37 T 73/2015.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem Okresního soudu Praha-východ ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. 37 T 73/2015, byl obviněný

D. J. uznán vinným přečinem zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku, kterého se podle zjištění soudu dopustil tím, že v období od 15. 10. 2012 do 26. 6. 2015 v místě svého bydliště ani nikde jinde úmyslně neplnil vyživovací povinnost ke své dceři V. J., trvale bytem U O., M., okres P.-v., a to přesto, že mu vyživovací povinnost vyplývala ze zákona o rodině, následně z občanského zákoníku a dále byla konkretizována rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 24. 2. 1998, sp. zn. 21 C 195/97, pravomocným dnem 5. 5. 1998, kterým mu byla stanovena povinnost přispívat na výživu dcery V. částkou 1 600 Kč měsíčně vždy do každého 5. dne v měsíci předem, přičemž v posuzovaném období bylo v jeho možnostech a schopnostech vyživovací povinnost plnit v plné výši, takže za uvedené období dluží na výživném k rukám již zletilé dcery V. J. částku ve výši 50 400 Kč.

2. Za tento přečin byl obviněný odsouzen podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání tří měsíců, jehož výkon byl podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání osmnácti měsíců. Podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku a § 48 odst. 4 písm. i) tr. zákoníku mu byla rovněž uložena povinnost, aby v průběhu zkušební doby podle svých sil uhradil dlužné výživné. Rozhodnuto bylo též o náhradě škody.

3. Proti tomuto rozsudku soudu prvního stupně podal obviněný odvolání, které Krajský soud v Praze jako soud odvolací usnesením ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 9 To 35/2016, podle § 256 tr. ř. jako nedůvodné zamítl.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

4. Obviněný D. J. podal proti tomuto usnesení odvolacího soudu prostřednictvím obhájce dovolání, protože napadeným rozhodnutím bylo zamítnuto jeho odvolání proti rozsudku uvedenému v § 265a odst. 2 tr. ř., přestože v řízení, které předcházelo rozhodnutí odvolacího soudu byl dán důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., neboť rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. 37 T 73/2015, spočívá na nesprávném právním posouzení skutku a na nesprávném hmotněprávním posouzení.

5. V rámci svých výhrad obviněný poukázal zejména na to, že i z provedených důkazů vyplynulo, že poškozená V. J. v období od února 2012 do 15. 10. 2012 nestudovala, a on tudíž neměl zákonnou vyživovací povinnost. Poté, co dcera na Vysoké škole ekonomické v P. (dále jen „VŠE“) pro nedostatek studijních předpokladů nedostudovala, a tedy studium nezvládla, začala se sama živit. Obviněný poukázal na § 85 odst. 1 zákona o rodině účinného do 31. 12. 2013, podle něhož vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud dítě není schopno se samo živit. To podle obviněného znamená, že jestliže dítě po ukončení vzdělání si začalo zajišťovat finanční prostředky vlastním přičiněním (vstoupilo do zaměstnání), tedy způsobem, který mu umožnil samostatně se živit, došlo k ukončení povinnosti rodiče na výživu dítěte přispívat. Pokud takové dítě teprve později tuto formu výdělečné činnosti přeruší za účelem studia, neobnovuje se tím vyživovací povinnost k dítěti. V projednávané věci z těchto důvodů obviněný dovodil, že když dcera studium VŠE nedokončila a nastoupila do zaměstnání, jeho vyživovací povinnost k ní zanikla a nemohla být dále obnovena.

6. V dovolání obviněný rovněž namítal porušení zásady subsidiarity trestní represe a od ní odvozený princip ultima ratio, neboť tohoto trestního řízení bylo zneužito k vymáhání velmi pochybných civilněprávních nároků, když dcera V. je zletilá a je prokazatelně schopna se sama živit. Navíc obviněný zdůraznil, že není jeho biologickou dcerou. Jedná se o typický případ pokusu o zneužití práva jako prostředku pomsty ze strany této dcery, u níž k relevantnímu ohrožení výživy nikdy nedošlo. Obviněný rovněž v této souvislosti zmínil i princip ultima ratio, neboť trestní právo lze aplikovat jen v krajních případech v souladu s jeho pomocnou úlohou ve společnosti.

7. V závěru dovolání obviněný navrhl, aby Nejvyšší soud jeho dovolání vyhověl, zrušil napadené

usnesení Krajského soudu v Praze a vadné řízení mu předcházející a poté aby jej zprostil návrhu na potrestání.

8. Státní zástupkyně působící u Nejvyššího státního zastupitelství ve svém písemném vyjádření k podanému dovolání upozornila, že v něm uvedené námitky obviněný uplatňoval v rámci své dosavadní obhajoby a v podaném odvolání. Poukázala na to, že zásadní otázkou je, kdy nastává obnovení vyživovací povinnosti k zletilému dítěti podle § 85 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále „zák. o rodině“). K tomu zmínila, že charakteristické základní znaky spočívají v tom, že dítě, byť zletilé, má soustavnou snahu pokračovat ve studiu, které významně zvyšuje úroveň jeho vzdělání, a tím i šance uplatnění na trhu práce, a v tomto smyslu se jedná o soustavnou přípravu na budoucí povolání. O soustavnou přípravu na budoucí povolání jde i tehdy, jestliže je dána věcná a zejména časová souvislost mezi ukončeným studiem a jeho pokračováním, když je třeba brát v úvahu takové okolnosti, jako jsou nemoc, sociální poměry.

9. Státní zástupkyně s odkazem na rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích pod sp. zn. 18 Co 600/2011 považovala za rozhodující délku doby, která uplynula od přerušení studia, zda dítě studuje v příbuzném oboru a zda studium lze považovat za přípravu na budoucí povolání, neboť jen při splnění těchto podmínek by se vyživovací povinnost mohla obnovit.

10. V posuzované věci státní zástupkyně shrnula, že dcera obviněného V. si soustavně prohlubuje vzdělání v příbuzném oboru vysoké školy, a proto nalézací ani odvolací soud nepochybily, pokud dovodily, že vyživovací povinnost obviněného k V. J. trvala i v době od 15. 10. 2012 do 26. 6. 2015. Ztotožnila se i se závěry soudů nižších stupňů o nedostatku podmínek pro aplikaci zásady „*ultima ratio*“, když jednání obviněného vykazuje znaky trestného činu uvedené v trestním zákoníku a je třeba vyvodit trestní odpovědnost, neboť nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu s ohledem na společenskou škodlivost činu. Protože v řízení před soudem prvního stupně nebyly zjištěny vady, které by naplňovaly některý z důvodů dovolání podle § 265b tr. ř., nebyl naplněn ani důvod dovolání popsáný v druhé alternativě ustanovení § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. Vzhledem k těmto skutečnostem státní zástupkyně navrhla, aby Nejvyšší soud dovolání obviněného D. J. podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl jako zjevně neopodstatněné.

III.

Přípustnost dovolání

11. Nejvyšší soud jako soud dovolací nejprve shledal, že dovolání obviněného je přípustné [§ 265a odst. 1, odst. 2 písm. h) tr. ř.], bylo podáno osobou oprávněnou [§ 265d odst. 1 písm. b), odst. 2 tr. ř.], v zákonné lhůtě a na místě, kde lze podání učinit (§ 265e odst. 1, 2 tr. ř.). Dále zkoumal, zda dovolací důvody podle § 265b odst. 1 písm. g), l) tr. ř. byly uplatněny v souladu s jejich zákonným vymezením, neboť jen na podkladě dovolání relevantně opřené o některý z důvodů taxativně stanovených v § 265b tr. ř. je možné napadená rozhodnutí a řízení jim předcházející podrobit věcnému přezkoumání.

12. Důvod podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. je možné použít, bylo-li rozhodnuto o zamítnutí nebo odmítnutí řádného opravného prostředku proti rozsudku nebo usnesení uvedenému v § 265a odst. 2 písm. a) až g) tr. ř., aniž byly splněny procesní podmínky stanovené zákonem pro takové rozhodnutí nebo přestože byl v řízení mu předcházejícím dán důvod dovolání uvedený v § 265b odst. 1 v písmenech a) až k) tr. ř. V posuzované věci odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně podle § 254 odst. 1 tr. ř. věcně přezkoumal a odvolání obviněného jako nedůvodné podle § 256 tr. ř. zamítl, a proto obviněný mohl v dovolání použít uvedený dovolací důvod pouze v jeho druhé alternativě, což také učinil, neboť v dovolání současně uvedl i důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

13. Podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. lze dovolání podat, jestliže rozhodnutí spočívá na nesprávném

právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotněprávním posouzení. V rámci takto vymezeného dovolacího důvodu je možné namítat buď nesprávnost právního posouzení skutku, tj. mylnou právní kvalifikaci skutku, jak byl v původním řízení zjištěn, v souladu s příslušnými ustanoveními hmotného práva, anebo vadnost jiného hmotněprávního posouzení. Podkladem pro posouzení správnosti právních otázek Nejvyšším soudem na podkladě citovaného dovolacího důvodu je zásadně skutkový stav zjištěný soudy prvního, příp. druhého stupně (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2003, sp. zn. [IV. ÚS 564/02](#), či usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2003, sp. zn. [III. ÚS 282/03](#), aj.), podle něhož posuzuje výhrady soustředěné proti právním nedostatkům přezkoumávané věci.

14. V projednávané věci obviněný směřoval dovolání proti výroku o vině, s nímž se nespokojil proto, že se popsaným jednáním nemohl dopustit přečinu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku, protože zákonná povinnost vyživovat dceru V. zanikla, když dcera ukončila studium na VŠE. Znovu již nebyla obnovena ani poté, co jmenovaná dne 15. 10. 2012 zahájila studium na jiné vysoké škole – Vysoké škole obchodní v P. (dále jen „VŠO“). Nesprávnost použité právní kvalifikace obviněný spatřoval i v tom, že soudy neaplikovaly na jeho případ zásadu subsidiarity trestní represe a princip ultima ratio.

15. Nejvyšší soud podle obsahu dovolání shledal, že takto formulované výhrady obviněného proti použité právní kvalifikaci jako přečinu podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku korespondují se zákonným vymezením dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., a proto dále zkoumal jejich opodstatněnost.

IV. Důvodnost dovolání

16. Podle napadených rozhodnutí Nejvyšší soud shledal, že především Okresní soud Praha-východ se uvedeným výhradám obviněného věnoval a posuzoval je na základě jím učiněných zjištění z hledisek, která obviněný obdobně jako nyní v dovolání namítal již v předchozích stádiích trestního řízení. Pro posouzení předmětné věci není významné, že soud prvního stupně nejprve v souladu s podanou obžalobou vymezil skutek jiným způsobem, než tomu bylo v obžalobě, zejména pokud jej rozfázoval do tří samostatných činů, z nichž první dva skutky považoval za promlčené a trestní stíhání ohledně nich zastavil nejprve usnesením ze dne 28. 7. 2015, sp. zn. 37 T 73/2015, a poté usnesením ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. 37 T 73/2015, a obviněného uznal vinným jen tou částí jeho neplněné povinnosti, jež je uvedena ve výroku nyní přezkoumávaného rozsudku.

17. Pro posouzení činu, jak je shora popsán, jímž je obviněnému za vinu kladeno, že výživné na dceru V. neplatil v době od 15. 10. 2012 do 26. 6. 2015, je třeba uvést, že soud prvního stupně vycházel z toho, že rozhodnutím Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 14. 5. 1996, sp. zn. P 208/96, byla schválena dohoda rodičů, ve které se obviněný zavázal přispívat na výživu nezletilé měsíčně částkou 1 000 Kč, nezletilá byla svěřena do výchovy matce. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 24. 2. 1998, sp. zn. 21 C 195/97, manželství obviněného a J. J. bylo rozvedeno, nezletilá byla svěřena do péče matky a obviněnému byla stanovena povinnost přispívat na její výživu částkou 1 600 Kč, splatnou vždy do každého pátého dne v měsíci předem k rukám matky. Z rodného listu V. J. soud zjistil, že tato se narodila dne ... , jako otec je v rodném listě uveden obviněný. Výsledky provedeného dokazování však dále určily, že obviněný nebyl rodným otcem V., ale osvojil si ji. Z potvrzení VŠO se podává, že V. J. je studentkou této školy od 15. 10. 2012, v letech 2012 až 2014 zaplatila školné v celkové výši 135 000 Kč, což činí 22 500 Kč za semestr, a podle zprávy úřadu práce V. J. byla vedena jako uchazeč o zaměstnání v období od 24. 9. 2012 do 14. 10. 2012, kdy byla vyřazena z důvodu soustavné přípravy na povolání. Z výpovědi V. J. při hlavním líčení dne 29. 7. 2015 vyplynulo, že poté, co ukončila střední školu s maturitou, se na vysokou školu nedostala, ale chodila rok na jazykovou školu, poté začala studovat management na VŠE, kterou po půl roce opustila, protože

„nezvládala matiku“. Od října 2012 studuje na VŠO, kde by v září (2015) měla skládat bakalářské zkoušky. Zdůraznila, že studium na VŠE sama formálně ukončila ke konci semestru v lednu 2012, neboť se na další studium zde necítila. V období onoho půl roku, kdy nestudovala, pomáhala mámě v práci, na pracovní smlouvu ve společnosti B. O.

18. K poměrům obviněného soud vycházel ze zjištění, že byl veden v evidenci uchazečů o zaměstnání v období od 27. 8. 2011 do 28. 11. 2011 a od 12. 12. 2011 do 12. 2. 2012, ze sdělení České správy sociálního zabezpečení zjistil, že nepobíral žádné dávky státní sociální podpory.

19. Na základě takto zjištěných skutkových okolností soud prvního stupně posuzoval, zda obviněný (nebylo rozhodné, že není biologickým otcem V., neboť ji osvojil) měl povinnost ji vyživovat i v době vymezené ve výroku rozsudku soudu prvního stupně, kdy po přerušení studia na VŠE nastoupila v novém školním roce na VŠO, a dospěl k závěru, že se i za uvedených okolností o zákonnou vyživovací povinnost jednalo. Pro tento závěr soud argumentoval tím, že obviněný si V. J. osvojil, a z toho důvodu mu ve smyslu § 73 zák. o rodině, účinného v době trvání vyživovací povinnosti (a později podle § 796, § 832 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) vznikl s osvojenecem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, tedy včetně vyživovací povinnosti. Vyživovací povinnost mu nepřestala trvat ani po dosažení zletilosti V. J., když tato trvá podle zákona o rodině (a později podle občanského zákoníku) do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se žít. Soud vzal za prokázané, že V. v předmětném období kontinuálně studovala, připravovala se tak na budoucí povolání, a to vyjma období od února 2012 do 14. 10. 2012, kdy se po ukončení studia živila sama do doby, než nastoupila na VŠO, tedy ode dne 15. 10. 2012. Bez důvodných pochybností byla rovněž vyřešena otázka, zdali obviněný v době od července 2005 (pro neplnění vyživovací povinnosti do tohoto data byl odsouzen v předchozích trestních řízeních) do doby zahájení trestního stíhání (tj. doručení návrhu na potrestání dne 26. 6. 2015) vyživovací povinnost plnil, či nikoliv. Obviněný sám připustil, že žádné prostředky na výživu dcery neposílal. Tvrdil, že jí průběžně dával kapesné, ale zároveň sám uvedl, že to nepovažoval za hrazení výživného (viz strany 5 až 7 rozsudku soudu prvního stupně). Soud prvního stupně se neopomenul zabývat ani tím, zda s ohledem na zjištěné skutečnosti nemůže jít o případ ultima ratio ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku, a na straně 9 svého rozsudku rozvedl, že s ohledem na škodlivost činu obviněného nepostačovalo v této trestní věci uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, neboť obviněný úmyslně neplnil svoji povinnost vyživovat dceru, která se připravovala na svůj budoucí život studiem, a tuto v období, kdy nebyla schopna se sama žít, nezaopatřoval.

20. Odvolací soud na podkladě identických námitek obviněného, jaké uplatnil i v nyní posuzovaném dovolání, přezkoumal shora citované rozhodnutí soudu prvního stupně i řízení mu předcházející a shledal, že netrpí vytýkanými nedostatky, a právní posouzení jednání obviněného jako přečinu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku považoval za správné (viz stranu 2 usnesení odvolacího soudu). V podrobnostech odkázal na své první rozhodnutí ve věci, jímž bylo usnesení ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 9 To 449/2015, kterým podle § 258 odst. 1 písm. b) tr. ř. zrušil rozsudek soudu prvního stupně v celém rozsahu a podle § 259 odst. 1 tr. ř. mu přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

21. Nejvyšší soud na podkladě skutkových závěrů, jež soudy nižších stupňů v odůvodnění přezkoumávaných rozhodnutí učinily, a v souladu s povahou a smyslem vyživovací povinnosti rodičů k dospělým dětem zkoumal, zda jsou závěry soudů obou stupňů správné.

22. Za vhodné je nejprve nutné uvést, že přečinu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku se dopustí ten, kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce.

23. K vyživovací povinnosti rodičů k dětem, která je zákonnou povinností, je třeba s ohledem na dobu

páchání uvedeného trestného činu, jenž je trestným činem trvajícím, uvést, že vyživovací povinnost upravoval (do 31. 12. 2013) zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a (od 1. 1. 2014) zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále též jen „o. z.“).

24. Pro rodinné vztahy a účinnost těchto dvou zákonů platí pravidlo plynoucí z ustanovení § 3028 odst. 1, 2 o. z., podle něhož se tímto zákonem řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti (odst. 1). Není-li dále stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných; jejich vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů (odst. 2). Podle názorů právnické veřejnosti „lze poněkud zjednodušeně říci, že osobní, věcná a rodinná práva se od účinnosti nového zákoníku zásadně řídí novým právem, a to bez ohledu na to, kdy vznikla. Výjimky z tohoto pravidla pak lze najít v dalších ustanoveních, zejména v § 3038 až 3068 nového obč. zákoníku“ (srov. PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert. Režim právních vztahů, práv a povinností po účinnosti zákona. Komentář k § 3028 nového občanského zákoníku. Dostupné v systému ASPI, verze k 27. 7. 2016). Z toho lze dovodit, že u výživného pro účinnost zákona není rozhodné, kdy vznikla právní povinnost vyživovat oprávněného, ale je třeba účinnost občanského zákona posuzovat a zkoumat ve vztahu ke konkrétní nesplněné povinnosti. V projednávané věci to znamená, že v průběhu trvání neplněné povinnosti v době od 15. 10. 2012, kdy trestná činnost obviněného započala, se trvání vyživovací povinnosti posuzovalo podle § 85 zákona o rodině a od nabytí účinnosti občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., tj. od 1. 1. 2014, podle jeho § 911. Jen pro srovnání lze uvést, že podle § 85 odst. 1 zákona o rodině vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se žít. Podle § 911 odst. 1 o. z. výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se žít. Z uvedeného plyne, že obě uvedené právní úpravy jsou co do významu obdobné, a proto i dosavadní soudní judikatura se vztahuje na poměry i po nabytí účinnosti občanského zákoníku a lze ji použít i na stávající poměry, resp. v této konkrétní věci na otázku doby a okolnosti, za nichž vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá.

25. V posuzované věci je rozhodné, že dcera obviněného V. byla již v době, kdy byl obviněnému stanoven počátek páchání trestné činnosti, tj. dne 15. 10. 2012, zletilá, neboť jí v tu dobu bylo 21 let a 8 měsíců, a proto, jak soud prvního stupně ve svém rozsudku správně konstatoval, bylo nezbytné zkoumat, zda byla splněna zákonná podmínka, že v uvedenou dobu „nebyla schopna se sama žít“.

26. K neschopnosti se sám se žít lze uvést, že základním hmotněprávním kritériem pro vznik práva na výživné oprávněného je jeho potřebnost (tzv. stav odkázanosti na výživu). Samo kritérium neschopnosti sám se žít je třeba posuzovat stejně jako podle dosavadních předpisů. Materiálním znakem zákonného kritéria neschopnosti sám se žít je zjištění, že oprávněný nedisponuje žádným vlastním příjmem, nebo disponuje příjmem tak nízkým, že nepostačuje krýt jeho potřeby, anebo výnosy z majetku, který mu patří (eventuálně jej spravuje), nedostačují pro úhradu jeho osobních potřeb (srov. ELISCHER, David Neschopnost sám se žít. Komentář k § 911 občanského zákoníku. Dostupné v systému ASPI, verze k 27. 7. 2016). Zaniklá vyživovací povinnost, resp. zaniklé právo na výživné, je v budoucnu obnovitelné, změní-li se poměry (viz ZUKLÍNOVÁ Michaela. Komentář k § 859 občanského zákoníku. Dostupné v systému ASPI, verze k 27. 7. 2016; shodně též ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. § 655 až 975. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 731).

27. Doba trvání vyživovací povinnosti (a základní předpoklad pro uplatnění) je dána stavem odkázanosti dítěte na výživu od svých rodičů. Schopnost samostatně se žít bývá tradičně interpretována extenzivně jako schopnost samostatně uspokojovat všechny své potřeby (hmotné, kulturní, podle judikatury včetně bytové). Trvání vyživovací povinnosti není zásadně limitováno dosažením zletilosti dítěte (dosažení zletilosti má však význam zejména z hlediska procesního) ani dovršením 26 let dítěte. Tato věková hranice je významná např. pro přiznání dávek podle zákona o státní sociální podpoře, neboť podle tohoto zákona se za nezaopatřené dítě považuje dítě nejdéle do věku 26 let (k tomu srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu publikované pod č. [100/1967](#) Sb. rozh.

obč.). Dítě naproti tomu může nabýt schopnosti samostatně se živit i před dovršením 18 let, např. jestliže po absolvování učebního poměru najde odpovídající pracovní uplatnění. V literatuře bývá poukazováno na elasticitu vyživovací povinnosti, tj. na možnost jejího obnovení v případě relativního zániku vyživovací povinnosti. Nicméně vždy je třeba posoudit všechny okolnosti každého případu (srov. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. Zákon o rodině. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 395 až 402).

28. Při řešení, zda zanikla vyživovací povinnost, eventuálně zda již zaniklá byla obnovena, nelze vycházet jen z toho, že dítě již např. ukončilo školní docházku a není v učebním poměru, přičemž je dostatečně vyvinuté a práce schopné, ale za rozhodující je třeba považovat, zda vzhledem ke konkrétním okolnostem má dítě skutečně možnost se samo živit (srov. přiměřeně např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 9. 1976, sp. zn. [5 Tz 26/76](#), uveřejněné pod č. 10/1977 Sb. rozh. tr.). Trestní odpovědnost pachatele za tento trestný čin nezaniká jen tím, že vyživované dítě ukončilo středoškolské studium, nýbrž pachatel je povinen podle svých možností ověřit, zda jeho vyživovací povinnost vůči tomuto dítěti zanikla, anebo zda na jeho straně nejsou nějaké jiné okolnosti, které svědčí o jejím dalším trvání, např. pokračování ve studiu na vysoké škole apod. (srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. [8 Tdo 1132/2012](#)).

29. Podle dosavadní soudní praxe se ustálilo, že v případě, že dítě, byť zletilé, má soustavnou snahu pokračovat ve studiu (dokončit studium), které významně zvyšuje úroveň jeho vzdělání, a tím i jeho šance na pracovním trhu, jedná se o soustavnou přípravu na budoucí povolání. To platí za předpokladu, že je dána věcná a zejména časová souvislost mezi ukončeným studiem a jeho pokračováním, nutno je přitom přihlížet i k důvodům přerušení studia. Pokud dítě bezprostředně po maturitě v jednom oboru pokračovalo ve studiu na vysoké škole v příbuzném oboru, které pro jeho náročnost nedokončilo, a poté nastoupilo do zaměstnání, vyživovací povinnost otce k dítěti zanikla. Rozhodlo-li se dítě následně po téměř jednom roce stráveném v zaměstnání ke studiu jiného oboru, přičemž stupeň vzdělání, kterého by takto dosáhlo, nedosahuje ani nejnižší úrovně vysokoškolského vzdělání, k obnovení vyživovací povinnosti otce nedošlo (srov. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 16. 1. 2012, sp. zn. 18 Co 600/2011). Přijetím dítěte ke studiu na vysoké škole až po čtyřech letech od ukončení jeho středoškolského vzdělání se vyživovací povinnost rodičů k tomuto dítěti již neobnovuje (srov. přiměřeně rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 11. 2007, sp. zn. 10 Co 188/2007).

30. Rovněž je možné zmínit, že obdobně i Ústavní soud v minulosti reflektoval ustálené názory obecných soudů a doktríny o elasticitě vyživovací povinnosti a poukázal na názor, že je třeba brát v úvahu širší souvislosti mezi vykonávaným povoláním a novým studiem, důvody přerušení studií a další okolnosti významné pro zhodnocení společenského dopadu, s preferovaným zájmem na zvýšení kvalifikace dětí (in HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. Zákon o rodině. Komentář a předpisy souvisící. 7. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 3. 2005. Praha: Linde, 2005, s. 206). Pokud je v souladu s argumentací *a simili* zásadně přípustné obnovení vyživovací povinnosti mezi rodičem a dítětem v situaci obnovení soustavné přípravy dítěte na budoucí povolání dalším studiem, tím spíše je zásadně přípustné pokračování vyživovací povinnosti za trvání soustavné přípravy dítěte na budoucí povolání v situaci bezprostřední návaznosti jednoho studia na jiné (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 6. 2007, sp. zn. [II. ÚS 1146/07](#)).

31. V posuzované věci soudy s ohledem na okolnosti, které zjistily na straně zletilé dcery obviněného V., dospěly k závěru, že u obviněného nedošlo k přerušení jeho vyživovací povinnosti vůči této dceři, protože v souladu se shora uvedenými pravidly dospěly k závěru, že i přes přerušení studia tato kontinuálně pokračovala v přípravě na své povolání studiem na vysoké škole. Tento závěr soudy vyvodily ze zjištěných okolností, zejména z toho, že poškozená poté, co ukončila středoškolské vzdělání složením maturitní zkoušky a nedostala se na vysokou školu, studovala jeden rok jazykovou školu. Poté byla přijata ke studiu na VŠE, které započala v říjnu 2011, avšak kvůli problémům s

matematikou studium sama ukončila v únoru 2012, tzn. po absolvování prvního studijního semestru na této vysoké škole. Rovněž na jaře téhož roku požádala/složila přijímací zkoušky na VŠO, kam nastoupila k řádnému studiu 15. 10. 2012. Po tuto dobu, od měsíce února 2012 do října 2012, sice nestudovala, ale byla již přijata do řádného studia v následujícím (tj. zimním) semestru a pracovala u své matky v zaměstnání na základě pracovní smlouvy se společností B. O. V době od 24. 9. 2012 do 14. 10. 2012 byla vedena v evidenci úřadu práce, který ji evidenci ukončil z důvodu soustavné přípravy na povolání.

32. Z těchto skutečností soudy v projednávané věci správně shledaly, že V. J. po celou dobu od ukončení střední školy, po maturitě až do doby rozhodnutí soudů, trvale směřovala k tomu, aby si zvýšila svou středoškolskou kvalifikaci o vysokoškolské studium, její zájem byl kontinuální a byl veden opravdovou snahou dosáhnout vysokoškolského vzdělání v oboru, který byl spojen s ekonomikou a v souvislosti s tím i s jazykovou vybaveností. Tuto přípravu na dosažení vysokoškolského vzdělání je proto třeba považovat za vážně míněnou a kontinuálně realizovanou. Jestliže dcera obviněného po tuto dobu změnila dvakrát školu (z jazykové školy na VŠE a poté na VŠO), nejednalo se o přerušování této snahy ani o záměrné prodlužování svého studia na úkor svého otce, ale šlo především o nezvládnutí určitých studijních nároků, což je okolnost, která sama o sobě nemá při dodržení všech uvedených podmínek vliv na to, že by bylo možné vyživovací povinnost otce jen z tohoto důvodu považovat za přerušovanou, resp. za přerušovanou bez možnosti jejího obnovení při změně podmínek na straně jeho dcery. Doba přerušování studia na vysoké škole nebyla výrazně dlouhá, byla ovlivněna objektivními skutečnostmi spočívajícími v nutnosti absolvování přijímacího řízení na VŠO a nutností vyčkat začátku nového školního roku. Tento její záměr a úmysl byl naprosto zjevný, neboť se změnou vysoké školy nikterak neotálela, ale s ohledem na objektivní skutečnosti a podmínky, jež bylo nezbytné splnit, v podstatě plynule přešla z jednoho studia do druhého, navíc opět ekonomického směru, a tudíž nemůže být pochyb o její aktivní snaze o vysokoškolské vzdělání v oboru, v němž hodlala v budoucnu nalézt své pracovní uplatnění.

33. Rozhodné bylo též to, zda v období, kdy dcera nestudovala, byla či nebyla se schopna sama žít, pokud byla po dobu od února do září 2012 zaměstnána, jak je soudy zjišťováno. Soudy splnily i tuto povinnost, neboť zkoumaly majetkové a finanční poměry dcery V. a její matky nejen v této krátké době, ale po celou dobu, a zcela podle výsledků provedeného dokazování dospěly k závěru, že krátkodobý příjem získaný v průběhu uvedené doby není tou okolností, jak má na mysli zákon u výkladu pojmu „schopen se sám žít“ (viz výklad výše). Pokud poškozená v uvedené době čítající cca 7 měsíců docházela do zaměstnání, jednalo se jen o příležitostný výdělek, který k jejímu výživnému nestačil. Nešlo u ní o projev schopnosti a úmyslu sama se žít, nýbrž o snahu vypomoci finančně rodičům, vzhledem k nedobré platební morálce otce (osvojitele) zejména matce, a zmírnit tak dopad nákladů na její výživu a další s ní související potřeby (náklady na zájmy, sport, kulturu, další vzdělávání), jež jsou součástí vyživovací povinnosti.

34. V té souvislosti lze jen zmínit, že soudy správně posuzovaly okolnosti rozhodné pro stanovení povinnosti obviněného ve vztahu k jeho vyživovací povinnosti vůči dceři V., a Nejvyšší soud jen připomíná, že úvahy soudu považuje za správné a v souladu s pravidlem, že je-li pro účely trestního řízení, jako tomu bylo i v nyní posuzované věci, nezbytné vyhodnotit skutečné schopnosti, možnosti a majetkové poměry obviněného v rozhodné době, je nutné tyto skutečnosti řešit v rámci předběžné otázky podle § 9 odst. 1 tr. ř. Soudy ve shodě s § 9 odst. 1 tr. ř. samy posuzovaly zejména pravomocné rozhodnutí soudu, z něhož pro stanovení výše výživného vyšly, a na zjištěném základě zhodnotily reálnou možnost obviněného v inkriminovaném období plnit svou vyživovací povinnost (srov. přiměřeně též rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. [3 Tdo 1482/2006](#)). Soud po přezkoumání poměrů obviněného a poškozené neshledal důvod, pro který by určenou výši jakkoliv modifikoval, když s ohledem na vyjádření obou stran hodnotil životní úroveň V. i obviněného se započtením všech aktuálních výdajů a příjmů jako srovnatelnou. V souladu s ustanoveními § 912 a §

915 o. z. posuzoval i životní úroveň poškozené V. J. Částku 1 600 Kč soud považoval za „adekvátní pro výživné studentky vysoké školy, kdy je pouze na jejím rozhodnutí, zda bude studovat soukromou vysokou školu s placením školného anebo veřejnou vysokou školu, kde by byla od této povinnosti oprostěna“. Soud s ohledem na životní úroveň obviněného nenavýšil výživné z důvodu studia dcery a školného na soukromé vysoké škole s tím, že jeho životní úroveň nedosahuje takové úrovně, aby byl povinován přispívat na hrazení školného. Pokud se dcera rozhodla pro studium na soukromé vysoké škole, musela si být vědoma vlastní odpovědnosti za vynaložení prostředků, které takové studium bude vyžadovat, a proto tuto část nákladů soud do výživného nezahrnul (viz strany 7 až 9 cit. rozsudku).

35. Soudy proto i ve vztahu k dceři obviněného V. splnily svou povinnost zkoumat její poměry ve smyslu § 911 o. z. a posoudily v potřebné míře, že výživné slouží k rozvoji a formování osobnosti dítěte. Přihlédly i k tomu, že si na své zájmy a koníčky (taneční kroužek) přivydělávala brigádně a že prostředky, které jí mohla matka na její studia přispívat, byly rovněž limitovány, a to celkovou nízkou životní úrovní, v níž spolu s matkou po celou dobu žily.

36. Námitku obviněného, že jeho čin neměl být posuzován podle trestněprávních norem, zejména proto, že dcera V. nebyla jeho vlastním dítětem, ale osvojil si ji, a že byla zletilá a po určitou dobu, jak bylo výše uvedeno, nestudovala, ale měl být ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku posuzován jako čin, který není ve smyslu zásady ultima ratio společensky škodlivý, Nejvyšší soud neshledal důvodnou.

37. S touto námitkou se v potřebné míře vypořádaly i soudy obou stupňů. Výstižně vyjádřily, že jde o čin společensky škodlivý, neboť obviněný za vinu mu kladeným jednáním porušil trestním zákonem chráněný zájem společnosti na ochraně nároku na výživu osob, které nejsou z objektivních příčin schopny si ji v adekvátní míře samy zajistit. Jeho jednání i přesto, že se jednalo o zletilou studující dceru, dosáhlo obvyklé hranice škodlivosti běžně se vyskytující u této kategorie trestných činů.

38. K tomuto jinak správnému závěru Nejvyšší soud doplňuje, že obviněným požadovanou zásadu subsidiarity trestní represe a s ní spjatý princip ultima ratio v daném případě nebylo možné aplikovat, neboť jde o trestní věc, kdy je nutné ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku v návaznosti na § 13 odst. 1 tr. zákoníku trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené uplatnit, protože jde o případ společensky škodlivého jednání, ve kterém nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Úvaha o tom, zda jde o čin, který s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe není trestným činem z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti případu, se uplatní v případech, v nichž posuzovaný skutek z hlediska spodní hranice trestnosti neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty (srov. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. [Tpjn 301/2012](#), uveřejněné pod č. 26/2013 Sb. rozh. tr.). O takový případ, jak je výše uvedeno, však v této věci nejde, protože všechna soudy učiněná skutková zjištění svědčí o tom, že chování obviněného nebylo ojedinělým excesem z jeho jinak řádného způsobu života, nýbrž jde o osobu, která pro stejný druh trestné činnosti již byla odsouzena (podle § 213 odst. 1 tr. zák., jednou podle § 213 odst. 1, 3 tr. zák.). Jednání obviněného, jak soudy správně dovodily, bylo úmyslné, když ani obviněný se netajil tím, že vědomě nerespektoval svou povinnost k dítěti, které dobrovolně osvojil, a svou zákonnou povinnost vůči dceři opakovaně vědomě neplnil a dlouhodobě se jí vyhýbal.

39. Nejvyšší soud shledal, že ze všech těchto důvodů soudy nepochybily, pokud čin, který je obviněnému kladen za vinu, posoudily jako přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku spáchaný úmyslně. Posoudily všechny rozhodné skutečnosti významné z hlediska této právní kvalifikace v souladu se zákonem a s konstantní judikaturou soudů. Protože dovolací soud tato zjištění mohl učinit na základě napadených rozhodnutí a příslušného spisu, z nichž je patrné, že napadená rozhodnutí ani řízení jim předcházející netrpí vytýkanými vadami, dovolání obviněného

jako zjevně neopodstatněné podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl.